

Веклич В.А.

Национальный университет пищевых технологий

ОБЕСПЕЧЕНИЕ И ЗАЩИТА ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА КАК КРИТЕРИЙ КОНЦЕНТРАЦИИ ВЛАСТИ**Аннотация**

Вопрос относительно концентрации власти на сегодня нам представляется одним из важнейших в контексте реализации государством его функций. Представляется уместным дать определение самой концентрации власти. Также для дальнейшего совершенствования деятельности государства важно очертить возможности преодоления противоречий, возникающих в процессе осуществления государственного управления и регулирования общественных отношений на общегосударственном уровне.

Ключевые слова: права человека, власть, государство, оптимизация государства, концентрация власти.

Veklych V.O.

National University of Food Technologies

MAINTENANCE AND PROTECTION OF HUMAN AND CITIZEN RIGHTS AS THE CRITERIA OF CONCENTRATION OF POWER**Summary**

As for now the issue of the concentration of power seems to be as the one of the most important in the context of the state functions. Though it seems appropriate to define the concentration of power. Also, for further improvement of the state's functioning it is important to outline the possibilities of overcoming the contradictions that arise in the process of governance and regulation of public relations on the national level.

Keywords: human rights, power, state, state optimization, concentration of power.

УДК 347.961.4

ФОРМИ ТА СПОСОБИ ОХОРОНИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ**Желіховська Ю.В.**

Хмельницький університет управління та права

Досліджено теоретичні питання форм та способів охорони та захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом. Визначено складові елементи охорони та захисту суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів. Проаналізовано концепції розуміння форми захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Ключові слова: законні інтереси, форми захисту, нотаріус, цивільні права, охоронювані законом інтереси, нотаріальна форма охорони, нотаріальна дія, нотаріальна функція, нотаріальні органи, нотаріальна діяльність, правочин, нотаріальне провадження.

Постановка проблеми. Важливим питанням теорії та практики розбудови правової держави є охорона прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що слугує своєрідним індикатором стану та рівня розвитку громадянського суспільства і держави. У сучасній правовій науці та практиці недостатньо приділено уваги науковим прогнозам розвитку нотаріату, а також важливості його у сфері охорони цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуване нами питання найбільше повно досліджувалося Г. П. Ареф'євим, В. П. Воложанінім, С. В. Крилевим, Д. М. Чечетом, О. П. Вершинінім, А. М. Кожухар, С. Я. Фурсою, та іншими науковцями.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вклад у дослідженні даного питання видатних науковців в теоретичному аспекті є безмежно великим, але питання форм та способів охорони цивільних прав та інтересів саме нотаріусом майже не досліджений.

Мета статті. Головною метою є дослідження

форм та способів охорони цивільних прав та інтересів нотаріусом.

Виклад основного матеріалу. В літературі до складових елементів захисту суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів відносять: об'єкт, що підлягає захисту; суб'єкт – особа, права та інтереси якої порушено і яка володіє суб'єктивним правом на захист; спосіб захисту; форма захисту [1, с. 31]. Так, відповідно до зазначеного, слід відмітити, що об'єктом цивільної охорони є суб'єктивні цивільні права та інтереси. Водночас, слід звернути увагу, що у ст. 18 ЦК України, яка носить назву «Захист цивільних прав нотаріусом» зазначається, що нотаріус здійснює захист цивільних прав. Думаємо, що таке штучне звуження об'єкту нотаріальної охорони є не виправданим та таким, що не відповідає сутності визначених правовідносин. З огляду на це, ми пропонуємо змінити назву статті 18 ЦК України на «Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом» з метою розширення кола об'єктів, які повинні підлягати нотаріальній охороні. За аналогічних обставин слід доповнити

категорією охоронюваного законом інтересу і сам текст вказаної статті.

Що стосується суб'єкту нотаріальної охорони, то безперечно з однієї сторони це буде нотаріус, який здійснює охоронні функції, а з іншої сторони фізичні та юридичні особи, держава.

Розглядаючи питання класифікації форм захисту цивільних прав і інтересів, з урахуванням усіх зазначених вище точок зору, проблему форм захисту цих прав можна звести до двох форм: юрисдикційної та неюрисдикційної. Основне розмежування між ними полягає в тому, що захист прав та інтересів у юрисдикційній формі здійснюється різними спеціально уповноваженими на даний вид діяльності державою органами, із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності, тоді як захист прав та інтересів в неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення і здійснюється, як правило, самими учасниками правовідносин. Поряд з особливостями в природі юрисдикційних органів – їхньої організації, діяльності, компетенції, порядку вирішення справ, – спільною ознакою юрисдикційної форми захисту прав та інтересів є те, що вона здійснюється органом, уповноваженим на вирішення подібного роду юридичних справ. Крім того, діяльність щодо захисту прав і законних інтересів відбувається в певній процесуальній формі, встановленій законом для даного органу, а ухвалений у справі правовий акт володіє обов'язковістю [14 с. 125]. Як вірно відмічається в літературі, юрисдикційна форма захисту є «діяльністю державних органів із захисту порушених або оспорюваних суб'єктивних прав» [3, с. 16]. Зміст такої форми полягає в тому, що уповноважена особа, яка вважає, що її право та інтереси порушені, звертається за захистом до компетентних державних органів [4, с. 27], які обираються в силу спеціального закону, або ж домовленості сторін (наприклад, у випадках, що передбачені Законом України «Про третейські суди»). Застосування цієї форми також можливо і у разі застосування імперативних колізійних норм національного законодавства у правовідносинах за участю іноземного елемента, законодавчих норм, які застосовуються в силу специфічних рис окремих правовідносин.

Відмічаючи важливість неюрисдикційної форми для захисту цивільних прав та інтересів, ми все ж таки в межах нашого дослідження звернемо основну увагу на структуру юрисдикційної форми захисту. Традиційно, юрисдикційна форма захисту поділяється на дві підформи: судову та адміністративну [5, с. 26]. Водночас, ми вважаємо, що такий підхід суттєво збіднює всі можливі варіанти застосування юрисдикційної форми захисту. Тому, одним із нагальних питань сьогодення ми вважаємо необхідність розширення юрисдикційної форми захисту цивільних прав та інтересів [5, с. 26] та закріплення поряд із судовим та адміністративним порядком захисту – охорону прав фізичної та юридичної особи нотаріусом (нотаріальний захист).

Водночас, ми не можемо погодитись із думкою, що діяльність нотаріальних органів (нотаріусів) у своїй основі має забезпечувальний характер і не спрямована безпосередньо на захист порушеного права. Винятком із цього правила є лише повноваження нотаріуса щодо вчинення виконавчих написів, які спрямовані на стягнення заборгованості [6, с. 30]. До речі, саме такий підхід зафіксований і в чинному законодавстві. Так, відповідно до статті 18 ЦК України чітко зазначається, що нотаріус

здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на торговому документів у випадках та в порядку, встановлених законом. На наше переконання, такий підхід є доволі застарілим і діяльність нотаріуса щодо охорони цивільних прав та інтересів учасників цивільних відносин є більш різноманітною. Безперечно, що вчинення виконавчого напису є одним із основних, але далеко не єдиним способом захисту.

Нотаріальна форма охорони регулює суспільні відносини, пов'язані із охороною суб'єктивного права особистості без допомоги судових органів. Даний інститут несудового захисту є охоронним інститутом, який має окреме нормативно-правове регулювання. Нотаріальна форма охорони наділена наступними ознаками: відносною самостійністю, специфічністю способу правового регулювання. В рамках даного інституту існують групи норм, що регулюють окремі способи нотаріальної охорони.

Нотаріальна форма охорони, на нашу думку повинна включати в себе: по-перше, діяльність спеціально уповноважених органів та осіб щодо застосування права, яка відбувається з дотриманням певних процедур; по-друге, якщо відсутня спеціальна процедура несудового захисту прав людини, то в кожному конкретному випадку особа самостійно визначає порядок захисту свого права виходячи з власних інтересів і можливостей. Особливістю процедур, що застосовуються в рамках несудового захисту прав людини, є те, що особі надається можливість самостійного їх вибору для захисту свого права. Які вчинки буде здійснювати особа, захищаючи своє право – це на її розсуд, головне, щоб це було в рамках закону.

Правовий конфлікт може виражатися не тільки у правовідносинах певних осіб. Він має місце й у випадку, якщо є інші реальні перешкоди (або загроза їхнього виникнення) при здійсненні цивільних прав. На подолання цих перешкод спрямована насамперед діяльність нотаріуса щодо встановлення фактів. Можна виділити два напрямки діяльності нотаріату щодо попередження правових конфліктів та сприяння їх вирішенню:

1) діяльність нотаріату як інституту превентивного правосуддя, тобто по безпосередньому забезпечення охорони прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, що дає можливість уникнути звернення до суду за захистом тих же прав;

2) діяльність із охорони прав фізичних і юридичних осіб уже на стадії судового розгляду і вирішення спору, коли звернення до правосуддя уникнути не вдалося. У даному випадку діяльність інституту нотаріату спрямована на сприяння повному і всебічному дослідженню обставин справи, оптимізуючи процес доказування, полегшуючи і спрощуючи діяльність правосуддя.

Слід констатувати, що нотаріат істотно відрізняється від органів судової системи та правоохоронної системи України. Принциповим є чітке розходження в характері справ, які підлягають вирішенню органами нотаріату і судами: під юрисдикцію судів підпадають справи, основою яких є спір суб'єктів про матеріальне право, безспірні ж справи відносяться до компетенції нотаріату.

Відсутність спору повинно мати місце між суб'єктами тих правовідносин, на регулювання або охорону якого спрямований потенціал нотаріальної дії [7, с. 98]. Необхідно мати на увазі, що спірний характер справи може впливати не лише з розбіжностей суб'єктів правовідносин з приводу взаємних прав і обов'язків, але й з об'єктивного стану матеріальних правовідносин. В якості орга-

ну превентивного правосуддя інститут нотаріату виконує такі основні функції щодо забезпечення та охорони прав фізичних та юридичних осіб. По-перше, нотаріат як орган превентивного правосуддя забезпечує можливість примусового виконання зобов'язань без звернення до суду. По-друге, опосередковуючи діяльність учасників цивільного обороту, нотаріат вносить свою частку у формування та чітке закріплення взаємних прав і свобод суб'єктів цивільних правовідносин. Посвідчуючи договори вже на стадії узгодження умов договорів у процесі їх укладення та при підготовці до вчинення інших нотаріальних дій, нотаріус відіграє важливу роль в охороні та попередженні можливих суперечок між учасниками цивільного обороту, вже тим самим профілактично знижуючи кількість цивільно-правових спорів. У світлі охорони прав фізичних та юридичних осіб діяльність нотаріату має велике значення для підвищення юридичної грамотності населення, оскільки в процесі цієї діяльності роз'яснюється зміст всіх положень угоди та наслідків їх застосування, наміри вчинення нотаріальних дій сторін приводяться у відповідність з чинним законодавством. Здійснюючи сприяння розв'язанню правових конфліктів, нотаріуси забезпечують докази, необхідні в разі виникнення справи в судах або адміністративних органах. Ця діяльність здійснюється до моменту виникнення справи у суді, в умовах, коли наявність спору про право матеріальному ще тільки передбачається. Зокрема, інститут нотаріату здатний значно спростити і прискорити процес вирішення справ судами, він сприяє більш повному дослідженню обставин справ, забезпечуючи тим самим конституційне право людини і громадянина на судовий захист [8, с. 49–52]. У процесі позовного провадження нотаріат як орган превентивного правосуддя сприяє повному встановленню обставин справи, так як юридична сила виданих нотаріусом документів практично абсолютна [9, с. 30].

Вдосконалення діяльності нотаріату як превентивного правосуддя позитивним чином позначиться на якості забезпечення і охорону прав фізичних та юридичних осіб, а також сприятиме ефективній роботі системи правоохоронних органів у цілому і насамперед судів. На нашу думку, нотаріуси можуть вивільнити суди від значного обсягу справ. При сьогоденній завантаженості судів розширення нотаріальної компетенції могло б сприяти більш ефективній роботі судової системи [10, с. 119].

З огляду на все наведене вище слід відмітити, що нотаріальна форма охорони є певним системним процесом, який має відповідні провадження. Аналізуючи положення Закону України «Про нотаріат» є можливість визначити критерії класифікації нотаріальних проваджень за різними підставами, хоча в юридичній літературі виділяється лише один спосіб класифікації. Спроби більшості вчених процесуалістів розробити класифікацію нотаріальних проваджень зумовлюється намаганнями авторів визначити певні шляхи дослідження правових концепцій для окремих груп нотаріальних проваджень [10, с. 119]. Так, В. Н. Аргоновим пропонується поділяти нотаріальні дії на: обов'язкові та необов'язкові. Критерій розмежування між цими групами за його позицією полягає в тому, що деякі суб'єктивні права неможливо реалізувати без їх нотаріального оформлення, а інші цілком залежать від волі фізичних та юридичних осіб [11, с. 37]. Але така підстава для класифікації в більшості випадків є умовною, оскільки як в обов'язкових, так й в необов'язкових

провадженнях присутнім є принцип диспозитивності. Не існує прав, які б особа зобов'язувалася реалізувати. Право на звернення до нотаріальних органів вважається обов'язковим в залежності від об'єкту правочину та його договору, але залежить від волевиявлення заявника [10, с. 119]. К. С. Юдельсон, в своїй класифікації виділяє: а) посвідчення правочинів; б) засвідчення безспірних обставин; в) охоронні дії; г) встановлення правового положення відсутнього; д) підтвердження майнових прав; е) забезпечення зобов'язань; ж) сприяння виконанню зобов'язань; з) забезпечення доказів; и) примус до виконання безспірних обов'язків [10, с. 119]. Однак, така класифікація є далека від досконалості. Так, в деяких випадках вона орієнтована на дуже широкі напрямки (засвідчення безспірних обставин), а в інших на конкретні нотаріальні провадження (посвідчення правочинів) або на дуже вузькі напрямки (сприяння виконанню обов'язків). Крім того, виділення великої кількості груп є нераціональним.

Цікавий підхід пропонують З. А. Іскендеров та І. А. Кесарева [12, с. 65–68], які класифікують нотаріальні провадження за етапами розвитку правовідносин і виділяють чотири групи таких проваджень:

1. Провадження, спрямовані на виникнення і підтвердження правовідносин: а) посвідчення правочинів; б) видача свідоцтв про право на спадщину; в) видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя.

2. Провадження, спрямовані на забезпечення і здійснення цивільних правовідносин: а) накладання заборони на відчуження нерухомого майна; б) прийняття в депозит грошових сум і цінних паперів; в) вчинення виконавчих написів; г) вчинення протестів векселів; д) пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неоплати чеків.

3. Провадження, що мають охоронне значення: вжиття заходів до охорони спадкового майна;

4. Провадження універсального характеру, які прямо або побічно стосуються різних правовідносин: а) засвідчення вірності копій документів і виписок з них; б) засвідчення справжності підпису на документах; в) засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; г) посвідчення факту, що громадянин є живим; г) посвідчення факту перебування громадянина в певному місці; е) вчинення морських протестів; е) передача заяв фізичних і юридичних осіб іншим фізичним і юридичним особам; ж) прийняття документів на зберігання.

Близькою до розглянутої класифікації є пропозиція Р. Г. Кочар'янца будувати систему нотаріальних функцій з урахуванням впливу нотаріальних проваджень на розвиток правовідносин. Аналізуючи поняття «нотаріальні функції» і «нотаріальні дії», дослідник прийшов до висновку, що в законі ці поняття безпідставно ототожнюються, і визначив відношення між нотаріальними функціями і нотаріальними діями, яке, на його думку, полягає в тому, що нотаріальні дії є формою реалізації нотаріальних функцій. У класифікації, запропонованій Р. Г. Кочар'янцем [13, с. 12–14], визначено коло нотаріальних дій через реалізацію нотаріальних функцій:

1. Нотаріальні дії, спрямовані на реалізацію функцій виникнення правовідносин: а) посвідчення договорів; б) посвідчення довіреностей; в) посвідчення заповітів.

Зазначена нотаріальна функція реалізується у випадках, коли закон надає нотаріальному оформленню обов'язковості: правочин не дійсний, оскільки він не посвідчений нотаріусом.

2. Нотаріальні дії, спрямовані на реалізацію функції підтвердження наявних правовідносин: а) видача свідоцтва про право на спадщину; б) видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; в) видача свідоцтва про придбання жилого будинку з прилюдних торгів.

На відміну від попередньої, ця функція реалізується вже після виникнення правовідносин, і нотаріальне оформлення не є юридичним фактом, необхідним для його виникнення. Однак, встановлення державного контролю за оформленням правовідносин, які вже виникли, є гарантією їх законності.

3. Нотаріальні провадження, спрямовані на реалізацію функції забезпечення суб'єктивних прав: а) вживання заходів до охорони спадкового майна; б) накладання заборони на відчуження нерухомого майна; в) забезпечення доказів; г) вчинення морських протестів; г) прийняття в депозит грошових сум і цінних паперів; д) посвідчення фактів.

4. Нотаріальні провадження, спрямовані на реалізацію функції примусового виконання зобов'язань, які становлять зміст правовідносин: а) вчинення виконавчих написів; б) вчинення протестів векселів; в) посвідчення неоплати чеків.

5. Нотаріальні провадження, спрямовані на реалізацію функції допоміжного характеру: а) засвідчення справжності підпису на документі; б) засвідчення вірності копій документів і виписок з них; в) засвідчення вірності перекладу документу з однієї мови на іншу; г) передача заяв громадян та організацій іншим громадянам й організаціям; д) прийняття документів на зберігання;

Слід визнати класифікацію нотаріальних проваджень за їх цілеспрямованістю і змістом, яка запропонована групою науковців. Згідно з цією класифікацією всі нотаріальні провадження поділяють на чотири групи [2, с. 10; 144, с.13; 253, с. 379-380]:

- 1) нотаріальні провадження, спрямовані на посвідчення безспірного права;
- 2) нотаріальні провадження, спрямовані на посвідчення і засвідчення безспірного факту;
- 3) нотаріальні провадження, спрямовані на забезпечення охорони майна та документів;
- 4) нотаріальні провадження, спрямовані на надання документам виконавчої сили.

До першої групи виділених нотаріальних проваджень зараховуються нотаріальні провадження, пов'язані з видачею свідоцтв. Об'єктом охорони при розгляді подібних справ є наявні суб'єктивні права осіб. Нотаріус підтверджує суб'єктивні права осіб, причому дії нотаріуса не мають правоутворювального значення, а спрямовані на підтвердження наявного права.

До групи нотаріальних проваджень, спрямованих на посвідчення і засвідчення безспірного факту, зараховують: посвідчення правочинів, посвідчення факту, що особа є живою, посвідчення факту перебування особи в певному місці, посвідчення факту передачі заяви фізичних і юридичних осіб іншим фізичним і юридичним особам, прийняття у депозит грошової суми чи цінного папера. До цієї ж групи зараховують дії, спрямовані на засвідчення фактичних даних: вірності копій документів і витягів із них, справжності підписів на документах, вірності перекладів документів з однієї мови на іншу, вчинення морських протестів. Об'єктом охорони при розгляді подібних нотаріальних справ є законні інтереси, суть яких полягає в наданні юридичної вірогідності певним фактам [15, с. 20].

У групі нотаріальних проваджень, спрямованих на забезпечення охорони майна і документів, виділяються: вживання заходів до охорони спадкового майна, прийняття на зберігання документів, накладання заборони на відчуження нерухомого майна. Об'єктом охорони при розгляді подібних нотаріальних справ є забезпечення збереженості певних матеріальних об'єктів. До групи нотаріальних проваджень, спрямованих на надання документам виконавчої сили, зараховують: вчинення виконавчого напису, опротестування векселів, пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неоплати чеків.

Щодо останньої четвертої групи, то ми вважаємо, що провадження, спрямовані на надання документам виконавчої сили, не відповідають змісту нотаріальної діяльності, оскільки виходять за межі безспірної юрисдикції. Із трьох нотаріальних проваджень, які входять до цієї групи, тільки вчинення виконавчого напису спрямовано на надання документам виконавчої сили.

Протест векселя і посвідчувальний напис про неоплату чеку слід зараховувати до групи нотаріальних проваджень, спрямованих на посвідчення безспірного факту. У даному випадку маємо на увазі безспірний факт невиконання зобов'язання, який, незважаючи на це, не є безспірним фактом порушення права, оскільки висновок про правомірність чи неправомірність невиконання зобов'язання виходить за межі компетенції нотаріату [16, с. 18-20]. Такий висновок можливий лише внаслідок здійснення вищої юрисдикційної діяльності – правосуддя, яке здійснюється від імені держави на підставі Конституції України виключно судами А делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається [17].

Автор погоджується з позицією С. Я. Фурси щодо доктрини комплексного підходу до вчинення нотаріальних дій з метою об'єднання їх в один нотаріальний процес. Але вважається необхідним приділити значну увагу окремим нотаріальним провадженням для виявлення та встановлення характерних особливостей окремих їх груп. Це положення в наступному надасть можливість говорити про створення єдиного порядку їх вчинення і лише після цього, про умови їх об'єднання в один нотаріальний процес [10, с. 120].

Класифікація нотаріальних проваджень має як теоретичне, так і практичне значення. Групуючи нотаріальні провадження за певними ознаками ми вивчаємо їх матеріальну та процесуальну природу, що надає можливість говорити про подальший розвиток теорії нотаріального процесу та її вплив на становлення і вдосконалення законодавства про нотаріат.

С. Я. Фурса виділяє наступні підстави для класифікації нотаріальних проваджень, а саме:

- 1) за моментом вчинення нотаріального провадження (до правопорушення – правоохоронні, а після – правозахисні);
- 2) за правовим змістом і метою нотаріального провадження;
- 3) за порядком вчинення нотаріального провадження;
- 4) за строками зберігання нотаріальних документів;
- 5) за кількісним складом учасників нотаріального процесу [10, с. 120].
- 6) Як впливає з проведеного функціонального аналізу виконуваних нотаріусами повноважень, провадження можна поділяти на правоохоронні, які вчиняються до правопорушення та спрямовані

на попередження його виникнення (передача заяв, передача документів на зберігання, посвідчення певних юридичних фактів тощо), а також правозахисні, які вчиняються з метою усунення вчинених правопорушень (протести векселів, виконавчі написи, охорона спадкового майна тощо).

Правовий зміст і мета нотаріального провадження, як ознака нотаріального процесу може бути розкрита саме через призму запропонованої в юридичній літературі та уточненої класифікації нотаріальних проваджень на чотири великі групи. Об'єднання нотаріальних проваджень у ці групи надасть можливість говорити про спільні та характерні тільки для цієї групи властивості [10, с. 120].

До першої групи відносяться: посвідчення та засвідчення безспірних фактів, а саме: посвідчення правочинів (договори, заповіти, доручення, та інші); засвідчення вірності копій документів та виписок з них; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; засвідчення справжності підпису на документах [18]; посвідчення факту перебування фізичної особи в певному місці; посвідчення факту, що громадянин є живим [18]; передача заяв фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам та видача свідоцтва про передачу такої заяви; видаються дублікати документів, що зберігаються у справах нотаріальної контори; прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів [19]; вчинення морських протестів [18];

До другої групи можна віднести – посвідчення безспірного права: видача свідоцтва про право на спадщину [19]; видача свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя; видача свідоцтва про придбання нерухомого та рухомого майна з прилюдних торгів [19];

Третю групу складають: вчинення виконавчих написів (на оригіналах документів, що встановлюють заборгованість) [19]; вчинення протестів векселів; пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неоплати чеків;

Четверту групу складають охоронні нотаріальні дії: вжиття заходів до охорони спадкового майна; накладання заборони відчуження нерухомого майна; прийняття документів на зберігання.

Також виділяють чотири види нотаріальних проваджень [20, с. 29].

В першу групу можна віднести посвідчення:

- 1) факту перебування громадянина в певному місці;
- 2) факту, що громадянин є живим;
- 3) часу пред'явлення документу;
- 4) передачі заяв фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам і видача свідоцтва про передачу такої заяви;
- 5) прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів;
- 6) вчинення морських протестів.

Аналізуючи дані види проваджень є можливість зробити висновок, що посвідчення безспірних фактів полягає у встановленні нотаріусом існування факту, перевірки особи громадянина, яка звернулася за посвідченням цього факту та надання йому юридичної вірогідності [10, с.121].

До другої підгрупи потрібно віднести посвідчення правочинів, яке полягає у перевірці нотаріусом їх законності, встановлення осіб, переві-

ка їх дієздатності та правоздатності, роз'яснення сторонам наслідків укладення правочинів.

До третьої підгрупи відносять засвідчення безспірних фактів, а саме засвідчення вірності копій документів та виписок з них; засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу, засвідчення справжності підпису на документах; видача дублікатів документів, що зберігаються у справах нотаріальної контори [10, с.123].

За порядком вчинення нотаріального провадження існує можливість розрізняти нотаріальні провадження, які вчиняються в один етап (наприклад, щодо вжиття заходів по охороні спадкового майна в Законі передбачено, що заходи щодо охорони спадкового майна тривають до прийняття спадщини всіма спадкоємцями або державою; нотаріальне провадження щодо передачі заяв громадян, підприємств, установ та організацій) та вчинення яких здійснюється у декілька етапів (до багатоетапних нотаріальних проваджень відносяться: передача заяв фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам; прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів; вчинення морських протестів; видача свідоцтва про право на спадщину; пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неоплати чеків; вжиття заходів до охорони спадкового майна; накладання заборони відчуження нерухомого майна; прийняття документів на зберігання).

Класифікація за строками зберігання нотаріальних документів дозволяє виділити наступні строки, які впливатимуть на віднесення нотаріальних проваджень до певних груп, у залежності від тривалості зберігання нотаріальних актів: менше 10 років, тимчасового зберігання до 75 років; постійного зберігання [10, с.126].

Тому з огляду на все вище наведене, можна дійти висновку, що нотаріальна форма охорони цивільних прав та інтересів має чіткі та визначені провадження. Однак, більш чітко дана форма, у матеріально-правовому розумінні, може бути деталізована не стільки в провадженнях, скільки в своїй способах нотаріальної охорони, до яких, відповідно до попереднього аналізу ми б віднесли:

1. Прийняття на зберігання (депозит) (прийняття на зберігання документів; прийняття в депозит грошових сум та цінних паперів).

2. Вчинення посвідчення юридичних фактів (посвідчення фактів, що фізична особа є живою; посвідчення фактів, що фізична особа перебуває у певному місці; посвідчення часу пред'явлення документів).

3. Вчинення дій, спрямованих на охорону цивільних прав та інтересів щодо спадкового майна.

4. Вчинення виконавчого напису на борговому документі (стягнення заборгованості за нотаріально посвідченими угодами, що передбачають сплату грошових сум, передачу, або повернення майна, а також право звернення стягнення на заставлене майно; стягнення заборгованості за векселями, опротестованими нотаріусами в установленому порядку).

5. Накладення заборон щодо відчуження (накладення заборони щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно); накладення заборони щодо відчуження транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації).

Список літератури:

1. Теория права и государства / [под ред. Г.Н. Манова]. – М.: Юрист, 1995. – 336 с.
2. Воложанин В. П. Понятие юрисдикции по гражданским делам / В. П. Воложанин // Проблемы защиты субъективных прав в советском гражданском судопроизводстве. – Ярославль, 1979. – С. 119-128.

3. Вершинин А. П. Субъективное право: проблемы осуществления и защиты. – Владивосток, 1989. – 147 с.
4. Стоякин Г. Я. Правовосстановительные санкции как меры защиты субъективных гражданских прав / Г. Я. Стоякин // Гражданское право и способы его защиты: Сб. научн. трудов СЮИ. – Свердловск, 1974. – Вып. 33. – С. 101-106.
5. Богданова Е. Е. Защита прав и интересов в договорных отношениях / Е. Е. Богданова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и права, 2008. – 247 с.
6. Вершинин А. П. Способы защиты прав предпринимателей в арбитражном суде / А. П. Вершинин. – СПб, 1996. – 30 с.
7. Грошева О. Нотаріальна і судова форми захисту суб'єктивних прав / О. Грошева // Право України. – 2006. – № 1. – С. 95-98.
8. Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні / С. Я. Фурса. – К., 2003. – 158 с.
9. Комаров В. В. Нотариат и нотариальный процесс / В. В. Комаров, В. В. Баранкова. – Х.: Консум, 1999. – 240 с.
10. Фурса С. Я. Спирні питання нотаріальної науки і практики / С. Я. Фурса // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 36-39.
11. Аргунов В. В. Судебный приказ и исполнительная надпись / В. В. Аргунов // Российская юстиция. – 2008. – № 7. – С. 31-35.
12. Искандеров З. А. Сущность советского нотариата и классификация нотариальных действий / З. А. Искандеров // Вопросы охраны прав личности в укреплении соц. Законности: Материалы научной конференции, март 1966 г. / [Редкол.: В. М. Манохин, В. А. Соколов Отв. ред.: А. Л. Цыпкин, К. С. Юдельсон]. – Саратов, 1966. – С. 65-68.
13. Красавчикова Л.О. Личная жизнь граждан под охраной закона / Л.О. Красавчикова. – М.: Юридическая литература, 1983. – 160 с.
14. Адамович В. Перебудова в діяльності державного нотаріату – необхідна / В. Адамович // Радянське право. – 1988. – № 6. – С.64-67
15. Мельник І. С. Правове регулювання нотаріального провадження щодо опротестування векселя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. С. Мельник. – Київ, нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. – 18 с.
16. Гвоздик В. Застосування Єдиних та державних реєстрів інформаційної мережі Мінюсту при вчиненні виконавчого напису нотаріусами / В. Гвоздик // Нотаріат для Вас. – 2008. – № 6. – С. 18-20.
17. Конституція України від 26.06.1996 р. № 254к/96-ВР // ВВР. – 1996. – № 30 – Ст. 141.
18. Про затвердження бланків квитанційних книжок форм № 1, № 5, № 47, № П-2, вимог щодо виготовлення та Інструкції про порядок обліку та застосування квитанційних книжок у філіалах підприємства поштового зв'язку та їхніх структурних підрозділах: Наказ Державного комітету зв'язку від 07.12.98 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0314-99>
19. Про мови в Українській РСР: Закон Української РСР від 28.10.1989 р. № 8312-XI // ВВР УРСР. – 1989. – № 45. – Ст. 631.
20. Єфіменко Л.В. Ступінь дослідженості питань нотаріату як органу (інституту) охорони цивільних прав у правовій науці / Л. В. Єфіменко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – №8 – 9. – С.27-39.

Желиховская Ю.В.

Хмельницький університет управління і права

ФОРМЫ И СПОСОБЫ ОХРАНЫ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ НОТАРИУСОМ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы форм и способов охраны и защиты гражданских прав и интересов нотариусом. Определены составляющие элементы охраны и защиты субъективных гражданских прав и законных интересов. Проанализированы концепции понимания формы защиты субъективных гражданских прав и интересов.

Ключевые слова: законные интересы, формы защиты, нотариус, гражданские права, охраняемые законом интересы, нотариальная форма охраны, нотариальное действие, нотариальная функция, нотариальные органы, нотариальная деятельность, сделка, нотариальное производство.

Zhelihovska Y.V.

Khmelnytsky University Departments and Law

FORMS AND METHODS OF PROTECTION OF CIVIL RIGHTS AND INTERESTS NOTARY

Summary

The theoretical question forms and methods of protection and the protection of civil rights and interests of a notary. Definitely an element of protection and subjective civil rights and legal interests. The analysis of the concept of subjective understanding forms of protection of civil rights and interests.

Keywords: legitimate interests forms of protection, notary, civil rights, legally protected interests, notarial form of protection, notarial act, notary function, notaries, notary activity, transaction, notarial proceedings.